

УДК 378.147

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Т. М. Соколенко

У статті досліджується проблема підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх вчителів в аспекті формування етнокультурної компетентності. Етнокультурна компетентність розглядається як складне інтегроване поняття, яке включає в себе теоретичну і практичну готовність до педагогічної діяльності в поліетнічному соціумі. Визначені умови та засоби формування етнокультурної компетентності студентів. Запропоновані підходи щодо системи формування етновиховного простору сучасного вищого навчального закладу

Ключові слова: етнопедагогіка, етнокультурна компетентність, вища школа.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. На етапі реформування сучасної вищої школи виникла суперечність між рівнем традиційної підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності та новими вимогами суспільства до випускників педагогічних ВНЗ. Ці вимоги зумовлені необхідністю активного використання майбутніми фахівцями спеціальних знань, зокрема з етнопедагогіки, та розв'язання з їх допомогою нових соціально-педагогічних завдань. У зв'язку з цим виникає необхідність підготовки педагогів до роботи в поліетнічному середовищі. Метою такої підготовки є формування етнокультурної компетентності студентів педагогічного вищого навчального закладу в умовах поліетнічного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане дослідження даної проблеми і на які спирається автор. У педагогічному аспекті розглядаються: проблема виховання етнокультурної толерантності (І.М.Афанасьєв, Т.Н.Петрова, З.Ф.Мубінова, Т.С.Таюрська ін.), діалог культур у полікультурному освітньому просторі, в освіті та вихованні (О.В.Бондаревська, Н.В.Бордовська, Н.М.Воскресенська, О.В.Гукаленко, Я.Г.Гулецька, О.М.Джуринський, Н.Н.Кифоренко та ін.), у мультикультурній освіті (Г.В.Палаткіна), у багатокультурній освіті

(Г.Д.Дмитрієв), в інтернаціональному вихованні (О.М.Джуринський, А.І.Кузьминський, В.Л.Омеляненко), у національному вихованні (В.В.Бойченко); діалог культур в етнопедагогіці та етнопсихології (Г.Н.Волков, В.С.Кукушін, І.Данилюк, В.А.Друзь, О.М.Бандурка, П.І.Гнатенко та ін.).

Але не достатньо досліджена проблема щодо формування етнокультурної компетентності студентів педагогічного вищого навчального закладу – майбутніх вчителів.

Мета статті – дослідити механізм формування етнокультурної компетентності студентів педагогічного вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У психолого-педагогічній літературі етнокультурну компетентність визначають як необхідну сукупність особистісних якостей педагога, яка включає високий професіоналізм, знання, вміння й навички, що дозволяють вільно використовувати етнопедагогічні засоби в етнокультурному середовищі. Тобто це – засіб передачі культурно-педагогічного досвіду від одного покоління етносу до іншого, носієм якого є педагог як особистість та індивідуальність (Н.Арзамасцева В.Забреєва, Н.Саловкова та інші).

З огляду на це етнокультурна компетентність сучасними дослідниками розглядається як складне інтегроване поняття, яке включає в себе теоретичну і практичну готовність до педагогічної діяльності в поліетнічному соціумі. Формування етнокультурної компетентності студентів вищої школи можливе за умов створення та впровадження програми виховання національної самосвідомості та культури міжнаціонального спілкування студентів; оволодіння студентами основами етнокультури й етнопедагогіки; включення елементів етнокультури до змісту дисциплін та педагогічної практики; створення наукових гуртків та проблемних груп для поглибленого вивчення етнокультури [6, с.243].

З метою підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх вчителів, як цього вимагає перебудова вищої школи та становлення української національної школи, слід активніше використовувати досягнення народної педагогіки у педагогічному процесі, оскільки народна педагогіка – невичерпне джерело навчально-виховної мудрості, народних знань і досвіду. Вона об'єднує такі важливі компоненти, як дитинознавство, родинознавство, сімейне виховання. Всі ці компоненти практичного людинознавства мають свій вияв саме в спілкуванні.

В основі мовлення українського народу лежать такі загальнолюдські норми та морально-етичні цінності, як доброзичливість, любов, лагідність,

привітність, пошана. В етнопедagogіці слово відносять до засобів вираження підтримки, застереження. Навчити користуватися словом – велика мудрість, на що й спрямовуються засоби етнопедagogіки. Володіння словом означає розуміння глобальності зв'язків з проблемами життя, надає можливість суб'єкту навчання формувати у своїй свідомості цілісну картину світобачення, розвивати самостійність мислення.

Етнопедagogічна діяльність – творчість, завдяки якій індивід нагромаджує певні морально-етичні цінності. Суть самовдосконалення індивіда з точки зору етнопедagogіки виходить з традиційного зразка (через слово, спілкування, традиційне дійство, побутову дію тощо) і спрямовується на його втілення. Етнопедagogічна дія не тільки веде до вдосконалення, а й породжує досконалість.

На думку сучасних науковців, етнопедagogіка повинна стати ключовим компонентом у системі формування етновиховного простору сучасного вищого навчального закладу. Засоби етнопедagogіки виконують функцію єдності і взаємодії виховання та навчання зі стимулюванням розвитку всіх професійно-педagogічних здібностей за допомогою таких чинників, як сприймання, мотиваційна діяльність, усвідомлення через поєднання нового і старого в народних традиціях і обрядах, відтворення через неодноразове повторення обрядової діяльності за взірцем, творча діяльність через наукову дію та рольові дійства [2; 5].

У контексті моделювання етновиховного простору у педagogічних вишах доцільно ввести курси з етнопедagogіки. При цьому зосередити увагу студентів на актуальних проблемах української народної педagogіки, завдяки якій живе і передається з покоління в покоління духовний досвід народу, стверджується його національна самобутність. Курс надасть істотні можливості для підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх педagogів, формування їх світоглядної позиції, розвитку кращих особистісних якостей, що сприяє відродженню національної школи України.

На практичних заняттях з курсу у майбутніх учителів сформуються уміння поєднувати виховання в сучасній національній загальноосвітній школі з прогресивними народно-побутовими і культурно-історичними традиціями і національними звичаями духовно-морального, гуманного, трудового і культурно-історичного характеру; пропагувати українську національну духовність, виховувати національну свідомість майбутнього педдагога.

Значні потенційні можливості підготовки майбутніх учителів у системі формування етновиховного простору закладені у діяльності

дитячих і молодіжних громадських організацій України. Сьогодні в Україні відбувається процес створення дитячих і молодіжних організацій, відновлення тих, що були заборонені за тоталітарної системи. В оновленій системі національного виховання в Україні функціонує цілий ряд молодіжних та дитячих громадських організацій і об'єднань [4]. Серед них заслуговують на увагу українське дитячо-юнацьке товариство «Січ», яке сприяє вихованню національно свідомих, духовно та фізично розвинених громадян України на традиціях українського козацтва та принципах християнської моралі, основах етнопедagogіки. Завданнями Січі є виховання у дітей та юнацтва національної, історичної свідомості, громадянської позиції, патріотизму, готовності захищати Батьківщину, любові до рідного краю шляхом опанування козацької духовної та культурної спадщини; виховання у дітей та юнацтва християнської моралі; залучення дітей та юнацтва до краєзнавчої діяльності, поширення й пропаганди козацьких звичаїв та традицій; вивчення, охорона та відновлення пам'яток української історії і культури.

Напрямами діяльності Всеукраїнської громадської організації «Українське Реєстрове Козацтво» є духовно-ідеологічний комплекс заходів, спрямованих на відродження та піднесення національного українського духу, величі української нації; фізичне й духовне оздоровлення нації через пропаганду козацького способу мислення та життя, системи вдосконалення козака; науково-освітня: комплекс заходів, спрямованих на широке вивчення дисциплін духовного, морально-етичного напрямку, піднесення національного виховання, навчання здоровому способу життя, створення навчальних і наукових закладів на засадах козацької педagogіки; національний: комплекс заходів, спрямованих на патріотичне виховання молоді, формування здорового способу життя, розвиток духовності та зміцнення моральних засад суспільства [4].

Формуванню в майбутніх учителів етнопедagogічних поглядів сприяє Міжнародна громадська організація «Козацтво Запорозьке», яка активно займається спортивним та військово-патріотичним вихованням молоді, проводить всеукраїнські та місцеві заходи з відродження козацьких звичаїв, розвитку національної культури.

Дитячо-юнацька організація «Курінь» ставить за мету виховання духовно та фізично розвиненого юного покоління на історично сформованих засадах козацького світогляду, в душі відданості Батьківщині та її народу, на основі відродження національних, загальнолюдських духовних і моральних цінностей, що є складовою етнопедagogічної

підготовки. Змістом виховної діяльності цієї організації є: «Мій рідний край» (вивчення історії рідного краю); «Гей ви, хлопці, славні запорожці» (вивчення історії українського козацтва); вивчення духовних цінностей українських козаків; «Козацькому роду нема переводу» (відродження військово-спортивного мистецтва козаків); «Козацькими стежками» (туристсько-краєзнавча робота); «Слава козацька не вмере, не поляже» (відродження народних мистецьких традицій) та ін. [4].

Отже, у системі формування етновиховного простору сучасного вищого навчального закладу здійснюється пізнання студентами багатства народної педагогіки та традицій, звичаїв, обрядів, морально-етичних ідеалів; визначення місця народності у вихованні в історії педагогічної думки України; формування поглядів, переконань, ідеалів у єдності з вихованням у студентів комунікативної культури міжособистісного спілкування; розкриття значення методів та форм організації виховного процесу в народній педагогіці; розвиток вміння оперувати набутими етнопедagogічними знаннями при виконанні творчих вправ; формування потреби швидко і точно знаходити адекватні засоби, що відповідають як творчій індивідуальності студента-педагога, так і ситуації спілкування; розвиток потреби у спілкуванні, соціальній спорідненості та альтруїстичних емоціях, які становлять комунікативну культуру вчителя. На підставі набутих знань з народознавчого матеріалу студенти включаються в процес емоційного і ділового контакту, тобто у педагогічну взаємодію.

Майбутнім учителям різних спеціальностей важливо також розуміти, що в процесі освоєння культурних скарбів народу, його моральних цінностей у дітей і молоді формуються морально-естетичні почуття й переконання, що згодом мають стати ідеалами. Знання про виховне значення українських народних свят, звичаїв, обрядів студенти зможуть застосувати при організації виховних заходів під час відзначення свята народного календаря, відвідування українських вечорниць, музею етнографії, виставки української народної іграшки, ознайомлення з традиціями трудового та естетичного виховання в українських сім'ях, під час екскурсії в музей українського народного мистецтва. Під час організації виховної роботи в клубах та школах майбутнім педагогам допоможуть знання про могутній виховний вплив різних жанрів усної народної творчості. Це і розвиток фантазії, уяви, творчості, й формування кращих моральних якостей за допомогою народних казок, і розумовий розвиток дитини засобами українських народних загадок, прислів'їв, і вплив дитячих пісень на розвиток мовлення тощо.

Висновки. Таким чином, ефективній професійній підготовці майбутніх учителів у системі етновиховного простору сучасної вищої школи сприяють: орієнтація студентів на національну систему виховання; збільшення питомої ваги етнопедagogічного компонента в чинних навчальних планах та програмах вищого педагогічного навчального закладу; формування у студентів системи ґрунтовних знань, умінь та навичок з української етнопедagogіки; допомога в реалізації отриманих студентами етнопедagogічних знань в активній професійній діяльності; залучення студентів до пошуково-дослідної роботи на засадах етнопедagogіки; забезпечення студентів навчальними та методичними посібниками з етнопедagogіки. Розглянута у статті проблема не вичерпується. Подальшого вивчення потребує питання розкриття наступності етнопедagogічної підготовки у системі «загальноосвітня школа – вищий навчальний заклад».

Література

1. Кремень В. Педагогічна освіта в контексті цивілізаційних змін // Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології / В. Кремень. – Х., 2007. – С. 3–8.
2. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедagogіка : [навч. посіб. для студ. пед. навч. закл.] / В. А. Мосіяшенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 174 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – 23 квіт. – С. 4–5.
4. Онищенко Н.П. Корекція девіантної поведінки молодших школярів у процесі діяльності дитячих громадських організацій : [навч.-метод. посіб.] / Н. П. Онищенко. – Переяслав-Хмельницький, 2004. – 100 с.
5. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка : [навч.-метод. посіб. для студ. пед. навч. закладів, держ. ун-тів] / М. Г. Стельмахович. – К., 1997. – 23с.
6. Українська етнопедagogіка у контексті розвитку сучасних теорій виховання та навчання / [ред. Н.Лисенко]. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – 300 с.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭТНОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Т. Н. Соколенко

В статье исследуется проблема повышения эффективности профессиональной подготовки будущих учителей в аспекте формирования этнокультурной компетентности. Этнокультурная компетентность рассматривается как сложное интегрированное понятие, которое включает в себя теоретическую и практическую готовность к педагогической деятельности

в полиэтническом социуме. Определены условия и средства формирования этнокультурной компетентности студентов. Предложены подходы относительно системы формирования этно воспитательного пространства современного высшего учебного заведения.

Ключевые слова: этнопедагогика, этнокультурная компетентность, высшая школа.

FORMATION OF ETHNO-CULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

T. M. Sokolenko

In the article it is investigated the problem of increasing the effectiveness of professional training of future teachers in the aspect of the formation of ethno-cultural competence. Ethno-cultural competence is viewed as a complex integrated concept that includes theoretical and practical readiness for pedagogical activity in a multiethnic society. The author define the conditions and means of the formation of ethno-cultural competence of students. The approaches concerning the system of the formation of ethno-educational space of the modern higher educational institution are offered.

Key words: Ethnopedagogy, ethno-cultural competence, higher school.

Соколенко Тетяна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: sokolenko.sdpu@ukr.net

Sokolenko Tatiana Mykolaivna – Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor of the State Higher Educational Institution «Donbass State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: sokolenko.sdpu@ukr.net